

**„Pan Tadeusz” –
konteksty i świat przedstawiony
pomocze edukacyjne dla uczniów**

MUZEUM
PANA
TADEUSZA
OSSOLINEUM

Pan Tadeusz — konteksty

Karta pracy do filmów edukacyjnych:

Pan Tadeusz – geneza utworu

Wielka Emigracja

Pan Tadeusz – pełen tytuł utworu

Na podstawie zdobytej wcześniej wiedzy oraz informacji zaczerpniętych z filmów udostępnionych przez Muzeum Pana Tadeusza rozwiąż zadania dotyczące genezy poematu. W rozwiązywaniu części z nich pomoże lektura *Pana Tadeusza*.

Uwaga! Poniższe zadania odnoszą się do wiedzy dotyczącej historii Polski, jak i języka polskiego (np. znajomości cech gatunkowych utworów literackich).

Panorama epoki

Połącz daty z wydarzeniami i umieść je na osi czasu.

insurekcja kościuszkowska	1863
trzeci rozbiór Polski	1772
narodziny Adama Mickiewicza	1830
pierwsze wydanie <i>Pana Tadeusza</i>	1793
wybuch powstania styczniowego	1822
drugi rozbiór Polski	1797
pierwszy rozbiór Polski	1834
pierwsze wydanie <i>Ballad i romansów</i> (literacki początek romantyzmu w Polsce)	1794
utworzenie Legionów Polskich we Włoszech	1798
wybuch powstania listopadowego	1795

2 Wielka Emigracja

Początki Wielkiej Emigracji: uzupełnij poniższe zdania, wykorzystując odpowiednie fragmenty widoczne poniżej.

Po upadku emigranci udawali się

powstania styczniowego / powstania listopadowego / insurekcji kościuszkowskiej

w rodzinne strony / do Petersburga / na zachód Europy

Robili to, ponieważ za zbrojne wystąpienie przeciwko groziły surowe konsekwencje.

w obawie przed represjami / z chęci rozszerzenia kontaktów handlowych

Prusom / Austrii / Rosji*

Emigranci bardzo często, a ich sytuację utrudniał fakt, iż nie posiadali wspólnej wizji dalszych działań.

żyli w lepszych warunkach niż przed wyjazdem / żyli w biedzie

Chociaż emigracja ta nie była najliczniejszą w historii Polski, została określona mianem, ponieważ.....

emigracji za chlebem / Wielkiej Emigracji / Wiosny Ludów

większość Polaków osiedliła się w Wielkiej Brytanii / Polacy udali się do bardzo wielu krajów / brali w niej udział ludzie wybitni, których życie i twórczość na obczyźnie miały wielkie znaczenie dla historii Polski / mieli wielkie bagaże

*Pamiętaj! Klęska omawianego powstania pociągnęła za sobą dotkliwe represje dla mieszkańców żyjących pod wszystkimi trzema zaborami!

3 Kilka faktów

Czy poniższe zdania są prawdziwe?

- ◆ Adam Mickiewicz nigdy nie wziął czynnego udziału w powstaniu listopadowym.
- ◆ Po powstaniu listopadowym autonomia Królestwa Polskiego została wzmocniona.
- ◆ Car Mikołaj I w 1832 roku na mocy Statutu Organicznego zlikwidował m.in. sejm i wojsko polskie – instytucje zapewniające namiastkę niezależności.
- ◆ Władze Rosji, w związku z walkami w czasie powstania listopadowego, narzuciły Królestwu Polskiemu kontrybucję w wysokości dwudziestu dwóch tysięcy rubli.

- ◆ Na pamiątkę powstania listopadowego Polacy postanowili wybudować Cytadelę Warszawską.
- ◆ Emigranci toczyli spory o to, dlaczego powstanie upadło.
- ◆ Nie ma pewności, kiedy dokładnie Adam Mickiewicz rozpoczął pisanie *Pana Tadeusza*.
- ◆ Adam Mickiewicz pisał *Pana Tadeusza* w całkowitym odosobnieniu.
- ◆ Początkowo *Pan Tadeusz* miał być krótkim poematem, opowiadającym przede wszystkim o intrydze miłosnej rozgrywającej się w scenerii dworku szlacheckiego.
- ◆ David d'Angers był autorem wszystkich stalorytów i drzeworytów, które posłużyły do wykonania ilustracji zamieszczonych w pierwszym wydaniu *Pana Tadeusza*.
- ◆ Ostatecznie *Pan Tadeusz* składa się z czternastu ksiąg.
- ◆ *Epilog* został dołączony do treści poematu już w pierwszym wydaniu utworu.
- ◆ *Pana Tadeusza* nie docenili pierwsi czytelnicy, a epopeję narodową zaczęto go nazywać dopiero po upadku powstania styczniowego.

4 Skutki upadku powstania – działania caratu

Wyjaśnij terminy „represja” oraz „kontrybucja”. Do stworzenia własnych definicji możesz użyć wyrazów z ramki.

Represja: _____

Kontrybucja: _____

ucisk, prześladowanie, danina, odwet, władza, kara, obowiązkowe świadczenia, aresztowanie, narzucenie, konfiskata

5 Dwa obozy

Po upadku powstania listopadowego we Francji powstały dwa duże polskie ugrupowania emigracyjne: Hotel Lambert i Towarzystwo Demokratyczne Polskie (TDP). Ich pragnienia oraz wyobrażenia na temat wyglądu i sposobu funkcjonowania przyszłej, niepodległej ojczyzny okazały się różne.

Zaznacz nazwę odpowiedniego ugrupowania przy zdaniu, które odzwierciedla jego charakter:

	Hotel Lambert	TDP
na czele książę Adam Czartoryski		
na czele Wiktor Heltman		
republika oparta na równości wszystkich stanów		
monarchia konstytucyjna oparta na Konstytucji 3 maja		
powstanie całego społeczeństwa polskiego jako droga do niepodległości		
wielka wojna europejska jako droga do odzyskania niepodległości		
zniesienie przywilejów szlacheckich		
uwłaszczenie chłopów		
działalność głównie dyplomatyczna		
zjednoczenie mocarstw zachodnich w walce przeciwko Rosji		

6 Początki Pana Tadeusza

W liście z 8 grudnia 1832 roku Adam Mickiewicz napisał do swojego przyjaciela Antoniego Edwarda Odyńca:

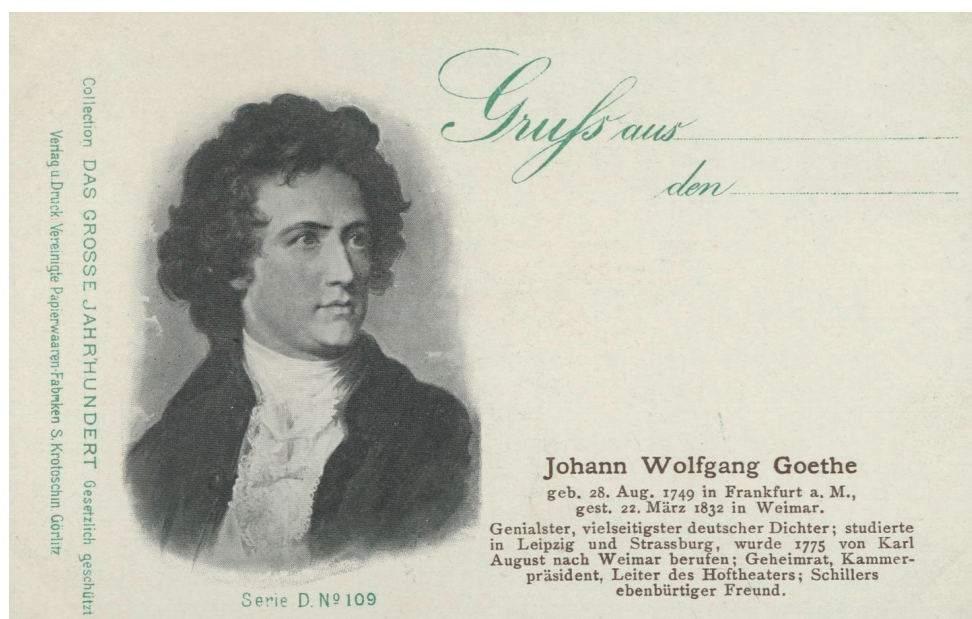
Piszę teraz poema szlacheckie w rodzaju „Herman i Dorotea”, już ukropiłem tysiąc wierszy.

Wyjaśnij, co w tym kontekście oznaczały słowa:

poema –

ukropiłem –

wierszy –

Objaśnienie: Adam Mickiewicz, rozpoczynając pracę nad tekstem *Pana Tadeusza*, planował napisać krótki utwór, inspirując się sielanką *Herman i Dorota*, której autorem był niemiecki poeta Johann Wolfgang von Goethe.

7 *Zadanie mistrzów! Cechy epopei

Pan Tadeusz jest utworem synkretycznym, czyli łączącym w sobie różne, nieraz sprzeczne, elementy. Adam Mickiewicz sięgnął po epikę, lirykę, poemat opisowy, powieść poetycką, poemat heroikomiczny oraz gawędę szlachecką, satyrę i baśń. W latach sześćdziesiątych XIX wieku, po upadku powstania styczniowego, poemat ten został powszechnie uznany za polską epopeję narodową.

Zastanów się, jakie cechy stanowią o tym, że utwór ten jest epopeją, i zaznacz je wśród wymienionych poniżej:

rozpoczyna się inwokacją; podniosły styl; poemat fantastyczny; brak wątków pobocznych; akcja utworu rozgrywa się w momencie przełomowym; styl nieadekwatny do tematu utworu; opowieść wierszowana o rytmicznej budowie; fabuła utworu przedstawiona na obrazkach; niespójny tok narracyjny; krótki utwór zawierający morał; odwołania do ważnych wydarzeń historycznych; bogactwo środków stylistycznych; występowanie chóru; odzwierciedla obyczajowość epoki; niedokładne, powierzchowne opisy; realistyczne ujęcie przedstawionych wydarzeń; wielowątkowość.

8 Obok Francuzów ciągnie polskie wojsko całe, Nasz Józef, nasz Dąbrowski, nasze orły białe!

Odszukaj w treści *Pana Tadeusza* odpowiedni fragment (Księga jedenasta: Rok 1812, wersy 87–90). Sprawdź, jakie cztery postacie historyczne (oprócz generała Jana Henryka Dąbrowskiego) znalazły się w Soplicowie i wpisz ich nazwiska w odpowiednie miejsca. Dla ułatwienia ich kolejność odpowiada tej z treści poematu.

*W mieście pobliskiem stanął główny sztab książęcy,
A w Soplicowie obóz czterdziestu tysięcy,
I ze sztabami swemi jenerał Dąbrowski [...]*

Karol Otto (1762–1842) – absolwent Szkoły Rycerskiej oraz Królewskiej Szkoły Artylerii, później generał dywizji Wojsk Polskich, uczestnik insurekcji kościuszkowskiej, jeden z dowódców Legionów Polskich we Włoszech i Legii Naddunajskiej. Brał udział w kampanii napoleońskiej. Zastąpił również jako działacz na emigracji (ciekawostka: był częstym gościem w domu Mickiewiczów oraz jednym z pierwszych słuchaczy fragmentów powstającego *Pana Tadeusza*).

Kazimierz (1765–1845) – wychowanek Korpusu Kadetów, później generał wojsk polskich. Uczestniczył w wojnie z Rosją, insurekcji kościuszkowskiej, służył w Legionach Polskich we Włoszech, w wojsku Księstwa Warszawskiego, a w czasie powstania listopadowego został mianowany Wodzem Naczelnym. Na emigracji powstały jego prace dotyczące powstania oraz Legionów Polskich.

Romuald Tadeusz (1750–1824) – książę, absolwent Szkoły Rycerskiej. W czasie konfederacji barskiej przystąpił do powstańców, następnie brał udział w wojnie polsko-rosyjskiej. Uczestnik insurekcji kościuszkowskiej. W czasie kampanii napoleońskiej na Rosję był organizatorem pospolitego ruszenia na Litwie.

Michał (1773–1812) – generał brygady Armii Księstwa Warszawskiego. Uczestnik wojny polsko-rosyjskiej, następnie insurekcji kościuszkowskiej. Brał udział w wyprawie Napoleona na Rosję, zginął 17 sierpnia 1812 roku w czasie szturmu murów Smoleńska.

9 Nie tylko *Pan Tadeusz*

Znasz już pełen tytuł *Pana Tadeusza*, który zawiera istotne informacje dotyczące treści polskiej epopei narodowej. Na ich podstawie uzupełnij poniższe punkty i odpowiedz krótko na kilka pytań.

- ◆ bohater tytułowy, około dwudziestoletni młodzieniec:
 - ◆ punkt kulminacyjny utworu, forma zbrojnego egzekwowania wyroków sądowych:
 - ◆ miejsce akcji:
 - ◆ zastosowana przez autora forma literacka:
 - ◆ czas akcji:
 - ◆ długość utworu (liczba ksiąg):
-

- ◆ Na czyją cześć tytułowy bohater poematu otrzymał imię?
- ◆ Kto jest bohaterem zbiorowym utworu?
- ◆ Co odróżniało tytułowego bohatera utworu od jego przodków?
- ◆ Jaki cel miało umieszczenie słowa „zajazd” w tytule utworu?
- ◆ Co podkreśla użyty w tytule przymiotnik „ostatni”?
- ◆ Jaka jest liczba sylab w każdym wersie *Pana Tadeusza*?
- ◆ Jakie ważne wydarzenie historyczne 1812 roku zostało upamiętnione w treści utworu?